

YETİŞ: TÜRKİYE’NİN SURİYE MESELESİNDEKİ İNSANİ VE AHLAKİ DURUŞU BUGÜNE KADAR KORUNMUŞTUR

Muhammed Murtaza YETİŞ

Muhammed Murtaza Yetiş, 30 Kasım 1972’de Adıyaman’da doğdu. Tıp doktoru olan Yetiş, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdikten sonra Pediatri dalında uzmanlık yaptı. Adıyaman 82. Yıl Devlet Hastanesinde Başhekimlik görevini yürüttü. Yeryüzü Doktorları, UNICEF gibi kuruluşlarda aktif olarak görev aldı. 24. Dönemde Ak Parti Adıyaman Milletvekili olan Yetiş, Temmuz 2015’te Başbakan Başdanışmanı oldu.

ORSAM: Suriye konusu hem siyasi hem ekonomik ve sosyal açıdan Türkiye'yi doğrudan etkileyen bir konudur. Bu anlamda en önemli meselelerden biri, tabii ki mülteciler problemi. Dilerseniz Suriye'de 2011 sonrası gelişmelerin siyasi olarak nasıl algılandığına bir bakalım. Daha sonra derinleşerek mülteci krizi ve Avrupa'nın mülteci politikasını inceleyerek devam edelim. Bunun yanında Irak'tan da oldukça fazla insanı ağır ediyor. Bir anlamda buna da değinmek gerekiyor. Bu çerçevede ilerleyelim dilerse-

Muhammed Murtaza Yetiş: Ortadoğu, dünyanın en kadim coğrafyasıdır. Dünyanın özgül ağırlığının en yoğun olduğu coğrafya Ortadoğudur. Bugün yaşananların belki bir anlamda Birinci Dünya Savaşı'nda yarım kalan bir hesaplaşma olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında Ortadoğu ve Suriye meselesi sadece Ortadoğu'yu ilgilendiren meseleler değil, belki küresel aktörlerin kendi içerisindeki hesaplaşmalarının da maalesef yansıdığı, şekil bulduğu ve bundan kaynaklanan bir sürü sorunu da kendi içinde barındıran bir mesele haline dönüşmüş durumdadır. Suriye birçok uluslararası aktörün rekabet

ettiği bir alana dönüşmüştür. Maalesef bu oyun bir sürü insanın katledilmesine, bir sürü insanın öldürülmesine ve milyonlarca insanın mülteci haline dönüştürülmesine sebebiyet verdi. Türkiye, bu kadar güvenlik krizinin yaşandığı, demokratikleşme krizinin yaşandığı, belki kendi içerisinde etnik, mezhebi ve dinsel birçok argümanın, mozaığın bulunduğu ve birlikte barış içerisinde nasıl geçinileceğinin bilinemediği bu coğrafyada çok önemli bir aktör olarak duruyor. Türkiye'nin kendi içerisinde belli oranda bir istikrarı, devlet yönetimi aygıtı ile millet arasında bir iletişim kanalı var. Güvenlik açısından istikrarlı bir ülke ve hepsinden önemlisi de toplumun kendi içerisinde konuşabildiği bir ülkedir.

Ortadoğu ve Türkiye olarak meseleye bakıldığında, bu pozisyon Türkiye'nin bütün bu meselelerde etkili olmasını zaruri hale getirdiği gibi bir taraftan da bütün meselelerden etkilenmesini de maalesef bir sonuç olarak önümüze getiriyor. Suriye krizi, Türkiye'nin ülke olarak ciddi anlamda etkilendiği bir krizdir. Burada Türkiye, meseleye siyasi olarak iki açıdan yaklaştı. İlk olarak Suriye, Türkiye'nin tarihi komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin yanı sıra kadim ilişkilerinin olduğu bir ülkedir ve biz bu konuda tarihi komşuluğun, akrabalığın ge-

rektirdiği neyse o şekilde davranırız. İkinci olarak sade ve yalın bir yaklaşımla çıkar eksensiz değil, değer eksensiz bir politik yaklaşım içerisinde oluruz dedik. Bunun birtakım ekonomik, toplumsal ve güvenlik maliyeti oldu. Bütün bunların hepsini öngörmemize ve maalesef bunların büyük bir kısmını yaşamamıza rağmen, bunların tümünü klasik tabirle “azmu cezmu kast ile” arzu ettik. Yani bu bizim kardeşliğimize ve kadim ilişkimize yakışan davranıştır diye düşündüğümüz için. Nitekim bütün dünyanın bu meselede birçok yönü ile sınıfta kaldığı, ne kadar çok hadisenin yaşandığı, Türkiye’nin ödediği büyük maliyete rağmen bu meseledeki insani ve ahlaki duruş, bugüne kadar korunmuş durumdadır.

Bahsettiğiniz bu değer merkezli yaklaşım, en belirgin biçimde mülteci meselesinde ortaya çıktı. İkinci olarak, Arap Baharı’nın başından itibaren her zaman halkın meşru talepleri yanında yer alan bir Türkiye var. Bu anlamda bakıldığında Arap Baharı’nın yaşandığı bütün ülkelerde tek tutarlı duruşun Türkiye’de olduğunu görüyorsunuz. Bu sadece Suriye’de olmadı. Mısır’da da aynı şekilde halkın sokaklara dökül-

düğü bir noktada Türkiye, yönetim karşıtı olduğu için değil, ancak halkın meşru talepleri bunu gerektirdiği ve burada bir demokratik açılım yapılmasının kaçınılmaz olduğu ve burada istikrarın sağlanmasının da tek yolunun bu olduğu gerçeğinden, düşüncesinden hareket etti diye düşünüyorum. Suriye’de de aslında rejime veya toplumsal bir kesime karşı olduğu için değil.

Burada 3 kritik noktada Türkiye’nin tutumu, dünyadan ayrı ve tutarlı olmuştur: İlk olarak, Arap Baharı’nın başından itibaren Türkiye halkların yanında oldu. Dikkat edilmesi gereken husus şudur. Türkiye’nin “komşularla sıfır sorun politikası” çok tartışıldı. Burada bütün sorunların çözülmesi gibi bir yaklaşım sergilendi, ama aslında yine halklar bağlamında bakıldığında Türkiye hiçbir halk ile sorun yaşamıyor. Dikkat edilmesi gereken nokta budur. Sıfır sorun politikası; bütün zulümlere, bütün adaletsizliklere, bütün otoriter rejimlere karşı bir tutum içeriyor. Sıfır sorun; halklarla sıfır sorun anlamına gelecektir ve buna dönük de Türkiye bu tutarlı yaklaşımını korumuştur. İkinci olarak, başta Suriye’deki silah kullanımını gibi çatışma süreçlerinin tamamında da Türkiye etkin

Sıfır sorun politikası; bütün zulümlere, bütün adaletsizliklere, bütün otoriter rejimlere karşı bir tutum içeriyor. Sıfır sorun; halklarla sıfır sorun anlamına gelecektir ve buna dönük de Türkiye bu tutarlı yaklaşımını korumuştur.

bir yaptırım ortaya konmasını istedi. Başta, uluslararası toplumda kırmızı çizgiler vardı. Süreç ilerlediğinde bu kırmızı çizgilerin hepsinin solduğunu maalesef tek tek gördük. Kimyasal silah kullanımı bile dünyayı harekete geçirememişken Türkiye, bu meselenin bütün uluslararası platformlarda uygulanması için bir çaba gösterdi. Üçüncü kritik nokta da mülteci krizidir. Suriye krizi 2011 yılında başladı. Bu sürecin başında 100 bin gibi bir rakam bizim için kritik bir eşikti. Daha sonra bu 200 bine çıktı. Daha sonrasında da bu sürecin önünün alınamayacağı öngörüldüğü için çok daha genel bir perspektifle meseleye yaklaşıldı ve bu krizin ancak 2015 yılında Avrupa ülkelerinde konuşulur hale geldiğini görüyoruz. Aslında bu 4 yıllık dönemi Türkiye bütün dünyaya ikram etmiştir. Bir anlamda bütün dünyaya bir düşünme ve hazırlanma payı olarak vermiştir. “Bakın ben bu 4 yılı tek

başına yükleniyorum, gelen bütün mültecileri ensar ruhu ile sahipleniyorum. Ama siz de üzerinize düşen görevinizi yapmak durumundasınız.” mesajını vermiştir. Bunu başta Avrupa Birliği olmak üzere bütün dünya 2015 yılında konuşuyorsa bunun nedeni, Türkiye'nin ortaya koyduğu hukuki ve ahlaki tutarlılığıdır. Bu krizlerin her biri aslında bir biçimde tutarsız ve duyar-sız davranan ülkelere dönecekti. Biz bunun altını ısrarla çizdik. Suriye Savaşı dünyayı iki küresel sorunla yüz yüze getirmiştir: Küresel terör ve küresel mülteci krizi. Şimdi Türkiye “Buyurun, bu iki meseleye çözüm önerilerinizi getirin.” dediğinde, her birinin arkasında geçmişteki 4-5 yıllık sürecin yükü var. Toplum, halklar, medya, hükümetler buna göre güdülenmiş ve siz 4 yılın sonunda bir miktar mülteci alalım dediğinizde, sizin ülkenizdeki belli toplum kesimleri buna tepki gösteriyor. Aslında bu mesele tek başına

bir hükümet politikası olarak yürütülecek bir mesele değil. Türkiye’de de 2.5 milyon civarında Suriye ve Irak’tan gelen kardeşimize sahip çıkmak ve toplumsal sürtünme katsayısını neredeyse minimize etmiş bir şekilde sürdürebilmek, tek başına hükümet politikasıyla ve ekonomik unsurlarla açıklanamaz. Bu, ancak toplumsal mayamızla ilgili açıklanabilecek bir meseledir ve bu toplumsal maya da bir günde oluşmaz. Burada Türkiye artık Ortadoğu’yu da aşacak bir şekilde içinde barındırdığı medeniyet tohumlarını dünyanın önüne koymuş durumda. Yurtdışından yabancı heyetler geldiğinde ve duruma baktığında, bunu bir şaşkınlıkla ifade ediyorlar. Bazı ülkeler bu meseleye ilişkin biraz daha insani, ahlaki bir yaklaşımda bulunalım demeye çalışıyor, ama bunu düşünürken politik olarak nasıl sahaya süreceğiz, toplumumuzu nasıl ikna edebileceğiz diyen bir sürü ülke biliyoruz.

Özellikle belirttiğiniz iki husus var: Toplumsal maya ve medeniyet geçmişi. Dediğiniz gibi bunlar bir anda oluşabilecek algılar değil. Bunlar, hem Türklüğün getirmiş olduğu o medeniyet geçmişinden gelen hem de Anadolu medeniyetinin o kadim geçmişinin Müslümanlık ile be-

raber birleşmesinden kaynaklanıyor. Bununla beraber, modern Türkiye’nin kurulmasıyla birlikte medeniyet geçmişi ile toplumsal mayanın birbiri ile örtüşmesi sağlanıyor. Bu sebepten dolayı algılarımızı ve Türk dış politikamızı buna göre yönlendiriyoruz. 1920’lerden bu yana Türk dış politikasına baktığımızda aslında hep barışçıl politikalar izlenmiştir. Özellikle insan odaklı, değer temelli politika hep önemsenmiştir. Krizler döneminde de bunu hep gördük. Bunun en net karşılığını da 2011 sonrasındaki süreç içerisinde aldık. Söylediğiniz gibi tek başına dünyadaki pek çok ülkeden daha fazla nüfusu biz kendi ülkemizde barındırdık ve bu halen devam ediyor. Suriyeli sığınmacılara yönelik tek taraflı harcamalarımız 7 milyar doları geçmiş durumda. Buna ne bir dünya ülkesinden ne de uluslararası bir kuruluşun yardım geldi.

Dışarıdan gelen yardım çok az bir miktarda. Toplamda dışarıdan gelen yardım miktarı 410 milyon dolar gibi bir rakam.

Evet, bu da yüzde 5 gibi bir rakama tekabül ediyor.

Suriye Savaşı dünyayı iki küresel sorunla yüz yüze getirmiştir: Küresel terör ve küresel mülteci krizi.

Yani bu harcamaların yüzde 95'ini Türkiye'nin karşılaması çok önemli bir şey. Burada Türk dış politikası adına şunu vurgulamak istiyorum. Türkiye'nin istikrardan faydalandığı ve insancıl politika güttüğü, Suriye meselesiyle de net olarak ortaya çıktı. Mesela; Türkiye, dış politikasında hiçbir zaman saldırgan bir tutum izlemedi ve başka ülkelerin iç işlerine karışıp, sınırlarını ihlal eden bir politika eğilimine girmedi. Türkiye, genellikle statükoyu koruyan ve ülkelerin toplumsal bütünlüğüne saygı duyan bir politika izledi ve hala o yaklaşımı gözetiyor. Özellikle Suriye meselesinde bu politikanın dikkatle takip edilmesi ve yanlış uygulamaların da giderilmesi gerekiyor.

Hem uluslararası kamuoyu hem de Türkiye kamuoyu bazı meseleleri ayırt edemediler. Bir dış politika meselesi olarak, şöyle yapılmalıydı, buna destek verilip, buna verilmemeliydi gibi bir yaklaşım tartışılabilir. Ama Suriye krizi ile Suriyeli mülteci krizini birbirinden ayrı tutmamız gerekiyor. Biri siyasi bir mesele ve güvenlik meselesi, diğeri tamamen insani bir mesele. "Seçimi kazanırsam Suriyelileri tekrar ülkelerine

göndereceğim" söyleminden ziyade şimdi "Türkiye'deki Suriyelilerin daha insani bir şekilde yaşaması için daha çok şey yapmamız gerekir." ifadesini daha memnuniyetle görüyoruz. Bütün dünyada, aslında hangi çizgide siyaset yaparsanız yapın, kriz boyutunda ortaya koymanız gereken tutum bellidir. Bu tecrübeyi Batı aslında Bosna meselesinde de yaşadı. 4 milyon civarında insanın yerinden edildiğini biliyoruz. Burada başta Avusturya olmak üzere Hollanda, Almanya ve çevre ülkelere bir akış oldu. Sadece o dönemde Almanya'ya giden 350 bin civarında Bosnalı var. Ama çok dikkat çekicidir. Savaş, 1995 yılının Aralık ayında sona erdi ve 1996 Mart'ında ülke tamamen yerle bir olmuş durumdayken, binlerce insan katledilmişken ve siyasi istikrarın hiçbir şekilde olmadığı bir zamanda Almanya, Bosnalıların tekrar Bosna'ya geri gönderilmesi çalışmalarını başlattı ve Bosnalıları geri yolladı. Bütün bu aşamaların tamamına bakıldığında bütün Batı kamuoyu dünyayı, dünyanın geri kalanıyla paylaşma konusunda sıkıntılı. O düalist yaklaşım kendisini maalesef gösteriyor. Hümanizm insanın bu dünyadaki cennetinin gerçekleştirilmesidir. Onun için de en önemli yer dünyadır. Geri kalanlar bana bir şekilde hizmet etmelidir gibi sömürgeciliğin bütün argümanları bu çerçevede gitmiş-

tir. Bu fikirlerin bugüne de yansıdığını görüyoruz. Politik bütün güdülerinizi ekonomik aktörler ve unsurlar oluşturuyorsa, bu meseleye nasıl yaklaştığınızı da göstermiş oluyor.

Türkiye esasında dediğiniz gibi bu süreçte birçok sorumluluk üstlendi ve az önce rakamları verdiğimiz üzere yalnız da kaldı. Ama süreç ilerledikçe Türkiye açısından bunun avantajları ortaya çıkmıştır. Sizin de ifade ettiğiniz gibi şu anda küresel düzeyde iki tane Suriye merkezli sorun var. Birisi mülteci sorunu, diğeri küresel terörizm. Avrupa'ya 50-100 bin kişi gittiğinde bütün toplumların ayağa kalktığını, yönetimlerin bu soruna karşı ortak hareket etmek için mekanizmalar geliştirdiğini ve neler yapılabilir, bu soruna nasıl çözüm buluruz diye kamuoyunun ayaklandığını görüyorsunuz. Ama Türkiye'de sizin bahsettiğiniz gibi 2.5 milyondan fazla mülteci bahsediyoruz ve sosyal uyum süreci son derece başarılı bir şekilde, az sorumlu diyebileceğimiz bir yolda ilerliyor. Ben o alışma sürecinin Türkiye'ye katkı sağladığını düşünüyorum. Hiç sorun yaşanmadı mı

Türkiye'de? Tabii ki yaşandı. Biz de ORSAM olarak Suriye krizini yakından izliyoruz. Yaptığımız araştırmalarda zaman zaman yerel halk arasında Suriyelilere karşı bazı tepkilerin olduğuna şahit olduk. Ama en nihayetinde, dil engeline rağmen ortak tarih ve ortak kültürel değerler var. Çocukların eğitimi konusu gibi bir engele rağmen uyum sürecinin çok az bir sorunla atlatıldığını ve şu an sorun olmadığını görüyoruz.

Bir ay kadar önce bir ülkenin büyükelçisi geldi. "Avrupa Birliği'ne bir şekilde ulaşabilen insanlar oldu ve bu insanların bir kısmını yeniden yerleştirme kapsamında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bizim ülkemize gönderme kararı aldı. Bu konuda bize yardımcı olur musunuz? Ne yapabiliriz?" dedi. Ben de bunun memnuniyet verici olduğunu, ilgilerinin bizi çok memnun ettiğini söyledim. Sonra kaç kişi alacaklarını sordum. 2 bin Suriyeli için ellerinin ayaklarına dolaştığını görüyoruz. Bunu iyi niyetli bir hassasiyet olarak görmek mümkün, ama sadece bizim ülkemizde 2.5 milyon insandan bahsediyoruz ve 12 milyon insanın bir şekilde yerinden edildiği bir ortam görüyoruz. Türkiye, öyle bir noktada ki mülteci krizinin

Dünya gerek yapısal sorunlarla gerek aktüel sorunlarla, fonksiyonunu ifade edemeyen birtakım kuruluşlardan ve gereğinin yerine getirilmediğini gördüğümüz birtakım uluslararası sözleşmelerden, yeniden kendine bir yol oluşturmak zorundadır.

tamamını aynı anda yaşıyor. Türkiye'nin mülteci krizine bakış açısı çerçevesinde ortaya koyduğu ahlaki ve hukuki duruş, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni de gözden geçirmemizi zorunlu kılıyor. Sayın Cumhurbaşkanımızın sıklıkla ifade ettiği gibi "Dünya 5'ten büyüktür" söylemine de baktığımızda dünya gerek yapısal sorunlarla gerek aktüel sorunlarla, fonksiyonunu ifade edemeyen birtakım kuruluşlardan ve gereğinin yerine getirilmediğini gördüğümüz birtakım uluslararası sözleşmelerden, yeniden kendine bir yol oluşturmak zorundadır. Biz bunu birtakım uluslararası kuruluşlarda da dile getiriyoruz. Bana göre Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği merkezi neden Cenevre'de olsun? İstanbul'da olmalı. Çünkü bu işin hakkıyla üstesinden gelen tek ülke Türkiye'dir. Bu sözleşmenin ve bu kurumun bütün ahlaki değerlerini ve yapılması gerekeni bir biçimde kurmuş olan ve sadece konuşmadan uygulayan ülke Türkiye'dir. Türkiye'yle ilgili olarak süreç içerisinde bazen ilginç konulara da rastlıyoruz. Zaman zaman Avrupalı meslektaşlarımızla görüşüğümüzde "Suriyeli mülteciler" (*Syrian refugees*) kelimesini kullanıyorlar, ardından yanlış bir şey ifade edilmiş gibi "Suriyeli misafirler" (*Syrian guests*) diyorlar mesela. "Misafir" kavramını uluslararası kamuyuna getirmiş olan ülke Tür-

kiye'dir. Mülteci statüsündeki kişileri, misafir olarak ifade etmek bir erdemdir aslında. Bu erdemli kavramı da biz ortaya koymaya çalıştık. Sonra kendilerine "Sizlere bir kavram daha öğretilim. Biz misafirimizle ekmeğimizi paylaştığımızda ekmeğimizin azalmadığını düşünürüz ve böyle inanırız. Bununla birlikte gelen bir bereket olduğunu düşünürüz" dedik. Öğreteceğimiz ikinci kavram da "bereket" kavramıdır. Bizi biz yapan değerleri de insanlığın gündemine getirmemiz gerekiyor. Bunu fırsata dönüştürmek de bu yönüyle mümkün olabilir.

Bereket meselesine somut birkaç örnek verebilecek olursak; Suriyelilerin gelişle birlikte ilk aşamada sıkıntı olsa da Suriyelilerin varlığı, Türkiye'de zenginlik olarak algılanmaya başlandı. Suriyeli mültecileri ağırlayan Lübnan, Ürdün gibi bölge ülkelerinde saha araştırmaları yapmıştık. Ürdünlü, Lübnanlı yetkililerle görüşüğümüzde "Suriyeli mültecilere yönelik gelecek planlarınız nedir?" diye sorduğumuzda kalmalarının kesinlikle bir seçenek olmadığını, entegrasyon kelimesinin tabu olduğunu ve bu insanların ülkelerine dönecek mekanizmaların oluşturul-

ması gerektiğine yönelik söylemleri oldu. Ancak Türkiye’de yetkililerle yaptığımız görüşmelerde krizden ziyade bunu bir fırsata dönüştürme fikri içerisindedir. Türk yetkililer Suriyeli mülteci sorununu sosyal uyum bakış açısı üzerinden çözmeye çalışıyor. Geline aşamada Suriyelilerin Türk toplumuna ve ekonomisine katkılarının olduğunu görüyorsunuz. Geçenlerde yayınlanan bir rapor vardı. Suriyeli iş adamlarının Türkiye’de kurdukları fabrika sayılarında inanılmaz bir artış olmuş durumdadır. Mersin’de, Gaziantep’te büyük yatırımların olduğunu görüyoruz. Bütün illerde bu insanlar bir şekilde Türkiye ekonomisi içerisinde alışveriş ilişkisine girmiş durumdadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki toplumsal çeşitliliğe de katkısı oluyor. Suriyeli sığınmacılar sayesinde iki halk arasında kalıcı köprüler kurulması son derece önemli. Zira bu zemin, ilerleyen zamanlarda ekonomik, sosyal ve toplumsal işbirliği zeminini de oluşturacaktır. Dolayısıyla sizin de belirttiğiniz gibi pay-

laşmakla artan bereket, ekonomik anlamda da kendini göstermektedir.

Bu, bahsettiğiniz gibi sadece ekonomik boyutu olan bir durum değil. Bir defa biz Türkiye olarak “göçü ve mülteciliği inkâr edemezsiniz, ancak bunları yönetebilirsiniz” diyoruz. Batı bir anlamda göçü inkâr ederek sadece dünyayı görmek istediği gibi varsayıyor. Ancak bunu biz durum olarak ortaya koyuyor ve bu krizi fırsata çevirmeye çalışıyoruz. Doğrusu bizi şeklendiren iki temel güdümüz var. Birincisi, bu kriz, Birinci Dünya Savaşı’nın yarım kalan bir meselesi olarak görülüyor. Bizim için de öyle. Bizim Birinci Dünya Savaşı sonunda oluşturulan yeni sınırlarla, onun akabinde daha kötüsü, bölge halkları ve bölge halklarının kalpleri arasında oluşturulan birtakım ayrıştırmalarla bir hesabımız var. Bu hesabı biz, Türkiye olarak, Suriye krizinde bir fırsata dönüştürmek istiyoruz. Bakın, Anadolu coğrafyası Kurtuluş Savaşı ile birlikte ancak kurtarabildiğimiz bir coğrafyamızdır. Ama imparatorluk zihnini ve imparatorluğun getirmiş olduğu o çeşitliliği kaybettik. Ulus-devlet, Ortadoğu’da teşvik ediliyor; ancak ABD kıtasal bir devlet, Avrupa kendi içerisinde yüzyıllar boyunca mücadele etmesine rağmen Avrupa

*Biz
Türkiye olarak
“göçü ve
mülteciliği
inkâr edemezsiniz,
ancak bunları
yönetebilirsiniz”
diyoruz. Batı bir
anlamda
göçü inkâr ederek
sadece
dünyayı görmek
istediği gibi
varsayıyor.*

Birliği şekline gelerek dönüşeceğini görmüş. Yani bu devletler ve yapılar bir nevi ulus-devlet modelinden vazgeçmiş durumdadır. Siz kendi coğrafyanızda daha küresel bir güç haline dönüşmek için hem toplumsal çeşitliliğinizi arttırıyorsunuz hem ekonomik pazarınızı geliştiriyorsunuz; ama diğer taraftan bakıldığında “Siz ulus devlet olun. Hatta mümkünse mini devlet olun, etnik devletler kurun.” gibi birçok fay hattı üzerinden bunları besleyerek atomize bir yapıya teşvik ediyorsunuz. Biz bu hesaplaşmanın bir tarafında duruyoruz ve bu coğrafyalarda sınırların suni olduğunu, halkların kardeş olduğunu ve toplumların yeniden o mozaik

çeşitliliği bulması gerektiğini düşünüyoruz. Bereketin bir yönü de budur. Yakın vadede on binlerce hatta milyonlarca Türkçe bilen Arap olacak. Bunun tersinden bakıldığında Türk-Hanefi-Sünni, Kürt-Şafi gibi bir şey yok. Bizim aldığımız miras da böyle bir miras değildi. Biz kendi içerimizde her türlü etnik ve mezhepsel çeşitliliği barındıran bir medeniyetten geliyoruz. Siz bunu bir şekilde diğerinden izole hale getirdiğinizde; birincisi kendi içinizde büzülüyorsunuz, ikincisi coğrafyaya cevap veremiyorsunuz ve müdahale edemiyorsunuz. Sonuçta da uluslararası başka aktörlere o coğrafyayı mahkûm bırakırsınız. “Sen Türkiye’sin büyük

düşün” diyoruz. Çok farklı boyutlarda bu; kendisini göstereceği, ete kemiğe bürüneceği bir fırsatlar merkezi olarak ortaya çıkacaktır.

Suriye ve Irak bir arada düşünüldüğünde süreç, aslında Türkiye'nin istediğinin tersine ilerliyor. Bir yanda Batılı ülkeler ve ABD'nin, diğer yanda Rusya ve İran'ın etkisi var. Suriye ve Irak'ta gittikçe ayrışan bir coğrafya görüyoruz. En son G-20 zirvesi vardı, Suriye ile ilgili Viyana Görüşmesi yapıldı, bütün bunlara bakıldığında Türkiye, bu ülkelerin bütüncül bir şekilde kalmasını istiyor. Hem Suriye meselesinde hem Irak meselesinde Türkiye geri adım atar pozisyonda değil. Bu konuda ne söylemek istersiniz?

Tarihin akışı içerisinde baktığımızda bunları kısa vadede karelerle değerlendirmek gerekiyor. Bu coğrafyanın akışı biraz önce bahsettiğimiz istikamettedir. Ortadoğu'da sulh sağlanması, dünyanın da barışa gitmesine ciddi etki edecektir. Etnik ve mezhebi dalgaların nasıl ayrıştırarak değil, barıştırarak bir arada yaşaması gerektiğini görüyoruz. Lokal anlamda bir daralma yaşanabilir. Bu mümkündür, ama bu suyun gideceği yer,

sonuçta okyanustur. Biz iki ana akımla bu işi yürütmeye çalışıyoruz. Birincisi, değer üzerinden bir politik yaklaşımla hareket ediyoruz. Hem kendi kamuoyumuzda hem de bir şekilde halklarla irtibat zeminini kullanarak bu değer yaklaşımlarımızı ortaya koymaya ve bunu güçlendirmeye çalışıyoruz. İkinci olarak, reel politikte de bütün uluslararası aktörlerle bunu gündem yapıp sürekli canlı tutmaya çalışıyoruz. Türkiye'nin bu tutumu, Ortadoğu halklarının hemen hemen tamamında karşılığını bulan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma biz aynı şekilde devam edeceğiz.

G-20 öncesinde maalesef Paris'te gerçekleşen terör saldırıları ve G-20 sırasında konuşulanlar, aslında Türkiye'nin ne kadar haklı olduğunu ortaya çıkarmaya başladı.

Dünya gerçekten küresel bir yapıya dönüştü. “Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” devri artık bitti. Burada sizin müdahil olduğunuz değil, müdahil olmamanız bile size olumsuz olarak geri dönebiliyor.

Avrupa hem mülteciler konusuna hem de terör konusuna üst perdeden bakıyor. Özellikle güvenliğin bireysel olarak algılanması ve bu anlamda tekil önlemler

Ortadoğu'da sulh sağlanması, dünyanın da barışa gitmesine ciddi etki edecektir. Etnik ve mezhebi dalgaların nasıl ayrıştırarak değil, barıştırarak bir arada yaşaması gerektiğini görüyoruz.

alınması yanlışa sevk ediyor. Terör, sadece askeri önlemlerin alınmasıyla bitirilecek bir olgu değildir. Bunun ekonomik ve sosyal boyutları da incelenmelidir. 2011'den bu yana bu söylemlerin Türkiye tarafından dile getirilmiş olması, bugün saldırılara bakıldığında Türkiye'nin haklılık payını gösteriyor. 2013 yılında Türkiye, IŞİD'i daha kimse bilmezken, IŞİD'i terör örgütü listesine almıştı ve o zamanda daha saldırılar yoktu. Türkiye terörün dini, ırkı, mezhebi olmadığını çok net olarak ifade etti her zaman. Bizim için IŞİD neyse PKK odur, PKK neyse IŞİD de odur perspektifi ile yaklaştı. Terörle ortak mücadelede küresel bir mekanizma kurulmasının Türkiye tarafından her zaman dile getirildiğini görüyoruz. "Birlikten kuvvet doğar" diye bir atasözümüz vardır. Birlik olmazsanız malesef çözüm bulamazsınız. Türkiye'nin bugüne kadar aldığı önlemler başka hiçbir ülke tarafından alınmamıştır. Türkiye açısından bu; sosyal, ekonomik ve uluslararası sorumluluk yaratıyor. Bu sorumluluk tek başına Türkiye'nin üzerinde olduğunda ve bir-

lik olunmadığında problemler yaşanmaya devam ediyor.

Öte yandan Avrupa, Suriye krizi meselesinde esasen stratejik körlük içerisindeydi. Sorunu, kendi sınırları dışında tutabileceğini düşündü. Daha çok Lübnan ve Ürdün'e yardım ederek mültecilerin orada kalmasını sağlamaya çalıştı. Suriye krizinde de aynı yaklaşımları var, kendi sınırları ötesinde bir çatışma yaşanıyor. Bunun kendisine nasıl döneceğini Avrupa göremedi. IŞİD konusunda Avrupa'nın belli bir dönem Türkiye'ye yönelik haksız ithamların olduğu görüldü. Çok daha önce Türkiye şunu söylüyordu: "Siz Suriye krizine acil bir çözüm bulmazsanız süreç çok daha ağır olacak ve radikal unsurlar çok daha baskın çıkacak. Belli kesimleri burada dışlayarak, çözüm bulamazsınız Bunun sonucu bu kesimlerin bir şekilde radikal akımlara kayması olur." Sonuçta da hem Irak'ta hem Suriye'de büyük bir coğrafyayı kontrol eden bir terör grubu oluştu. Ayrıca ailesini kaybeden insanların Batı'dan umudunu kesip, giderek radikal eğilimler göstermeye başladığına

şahit olduk. Dolayısıyla Avrupa bunu da göremedi. Avrupa, Türkiye'yi bu insanlar nasıl sınırdan geçiyor diye suçluyor. Esas bu insanlar nasıl oluyor da sizin ülkenizden çıkıyor ve bana verdiğiniz istihbarat listelerinde bu kişilerin isimleri çıkmıyor. Mesela Paris saldırısını gerçekleştiren kişilerden biri, sahte Suriye pasaportlu, mülteci olarak Yunanistan'a gidiyor ve saldırıları gerçekleştiriyor. Zaten Avrupa'dan gelmiş. Birçok kişi daha önce Türkiye tarafından Fransa'ya geri gönderilmiş, birçoğu Türkiye'nin sınırda yakalayıp Fransa'ya teslim edilmiş. Daha sonra nasıl oluyorsa Fransa'nın bu kişileri salıverdiğini ve bu kişilerin tekrar geri geldiklerini görüyoruz. Dolayısıyla bu anlamda Türkiye'nin geçmişte dile getirdiği, ne yazık ki yalnız kaldığı, taleplerinin haklı olduğunu gördük.

Yöntemlerle eleştirilme dönemi bitti. IŞİD'e katılanlara bakıldığında Türkiye'den katılım oranı çok düşük. Suriye ile çok uzun bir sınırimız var. Bu kadar Suriyeliyi kendi içimizde tutuyoruz, buna rağmen bu kadar az sayıda katılım var. Dünya'daki en düşük katılım oranlarından biri Türkiye'dendir. Batı'nın yüzleşmesi

gereken çok soru var. Benim toplumumun içerisinde nasıl oluyor da böyle bir akım çıkıyor? Nasıl insanlar elini kolunu sallayıp oraya gidebiliyor? Bunların belki hepsinin temelinde yatan asıl soru, niçin bu coğrafyada terörün ürettiği. Batı'nın bu konuda hiçbir sorumluluğu yok mu? Mısır'da gördük bunu, İhvan'ın terörize edilmesi için herkes elinden geleni yaptı. Ama oradaki insanların basiretiyle bu süreç muhafaza edilebildi. Öte yandan Filistin-İsrail meselesi var. İsrail pervasızca zulümlere devam ettiği müddetçe birtakım ultra radikal akımların çıkmasını öngörmek zaten safdillik olacaktır. Bu coğrafyanın kendi hassasiyetini gözetmeden züccaciye dükkânına giren fil misali uluslararası aktörlerin buraya girdiğini görüyoruz. Dolayısıyla burada Batı dünyasının Türkiye'ye giderek artan oranda çok ciddi anlamda muhtaç olduğunu görebiliriz. Türkiye'nin yaklaşımları, perspektifi son derece önemlidir ve önemsenmelidir. Ancak böylelikle köklü çözümler bulabiliriz. İşbirliği son derece önemli, ama terörü oluşturan zemine karşı yaklaşımlar bir biçimde ülkelerin kendi politik çıkarlarının ötesinde değerlendirilmediği, bu yaklaşımlara ilişkin somut adımlar atılmadığı sürece, hiçbir yaklaşım da bu süreci çözemez.

Paris saldırılarından sonra Fransa ne yaptı? IŞİD'i vu-

IŞİD'e katılımlar bağlamında Batı'nın yüzleşmesi gereken çok soru var. Benim toplumumun içerisinde nasıl oluyor da böyle bir akım çıkıyor? Nasıl insanlar elini kolunu sallayıp oraya gidebiliyor?

racığım diye hava saldırıları düzenledi ve orada kaç sivilin öldüğünü bilmiyoruz şu anda. Bu konu konuşulmuyor bile. Avrupa'ya şu anda Türkiye üzerinden giden göçlere bakıldığında bu akımların tamamında ilk sırada Suriyeliler geliyorsa, ikinci sırada Afganlar geliyor. Afganistan'da insansız hava araçlarıyla kaç sivilin öldürüldüğünü biliyor muyuz? Bunlar da insan nihayetinde. O yüzden olayın çok kapsamlı incelenmesi gerekmektedir. Bu süreç, yine aynı biçimde bir etki tepki yumağı halinde götürülürse, Suriye'ye daha fazla hava saldırısı olursa, orda daha fazla radikal örgütler çıkar ve yine dünyanın birçok bölgesinde öngörülemez terör olayları yaşanabilir maalesef. Batı, bu süreçten insani ve ahlaki duruşla ders almalı derken, bu yaklaşımla bakılırsa eğer, "bütün mültecileri terörist görme gibi" yeni bir İslamofobi oluşabilir. Bu kri-

zin daha köklü, daha ciddi bir şekilde incelenmesi gerekiyor. Batı'nın teröre ve Ortadoğu coğrafyasına ilişkin ciddi bir yüzleşmeden geçmesi gerekiyor.

Mülteci krizinin yönetilmesi konusunda Türkiye'nin biraz alçak gönüllü davrandığını görüyoruz. Alçak gönüllü davranmadan Türkiye'nin yaptıklarını net bir şekilde ortaya koymalı ki bu mesele daha iyi anlaşılsın.

Adıyaman'da bir halk deyişi vardır. "Elin dini imanı yok ki bize ölsün; biz bari kendi derdimize ölelim." Hakikaten böyle bir noktadayız. Suriye mülteci meselesi, bütün dünyada geçici bir mesele olarak değerlendirildi. Ama Türkiye'nin bu geçici koruma anlayışının getirdiği iki temel anlayışı var. Birincisi, kapıları sonuna kadar açıp mültecile-

rin yaşam haklarını korumak, ikincisi temel insani ihtiyaçlarını karşılamak. Türkiye, insan onuruna yakışır kamplar ve konteyner kentler kurdu. Süreç uzadı ve bu sürecin geleceğini henüz göremiyoruz. Türkiye hükümeti olarak biz bu süreci “geçicilik”ten, “geçici kalıcılığa” dönüştürdük. Yani burada temel iki nokta var. Birincisi, bir insan bir ülkeyi terk edip başka bir ülkeye gidiyorsa, tekrar ülkesine dönebileceğini düşünüp o ülkeyi ya geçici olarak görür veya üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek durumundadır. Ya da kalıcı olarak görür ve hemen entegrasyon durumuna başlar. Örneğin, Almanya ihtiyacı olduğu zaman bunu çok hızlı yapar. Öncelikle dilini mültecilere hızlıca öğretir; arkasından meslek edindirir ve kendisinden hizmet bekler. Biz bu perspektifi geçici boyutta devam ettirdik, ama şimdi “geçici kalıcılık” dediğimiz durumu yaşıyoruz. Suriye’deki savaş bitecek, yeni Suriye’nin inşası için bu insanlar ülkelerine geri dönecekler; bu yüzden “geçici” diyoruz. Ama bu süreç çok uzun süreli devam edecekmiş gibi orta vadeli planlarımızı da kurguluyoruz.

Kaç tane kamp kuruldu bu zamana kadar?

Şu anda aslında kamplara çok yoğunlaşıyoruz, ama toplam 2,300,000 civarında Suriyeli kayıtlı durumdadır. Biyo-

metrik kayıtlarına kadar alınmış durumda. Bu sayının sadece 300,000’i kamplarda kalıyor. Bu rakamın 2,000,000’u Anadolu’da şehirlerde misafir ediliyor. Ülkemizin harcadığı rakam 7 milyar doları geçti, sivil toplum kuruluşlarının burada yaptığı yardımlar ve yurtdışına yaptığı yardımlar bu rakama dâhil değil. Daha geçen akşam, Kilis yakınlarında mağdur durumda bulunan 300 aileye 300 çadır yolladık. Eğitim, sağlık, toplumsal uyum, sosyal destek, din eğitimi ve daha birçok alanda yaptığımız çalışmalar var. Eğitim çağında şu an 650,000 civarında çocuk var ve biz şu an bu çocukların 260,000’ini eğitim programına almış durumdayız. Şu an 26 yeni okul ihale aşamasına geldi ve Şubat 2016 tarihine kadar 450,000 Suriyeli çocuğu eğitime almış olacağız.

Bu okullar tamamen Suriyelilere yönelik mi?

65,000 civarında Suriyeli çocuğumuzu biz kendi okullarımıza almış durumdayız. Bunların bir kısmı Türkmen ve dil problemleri yok. Diğer kısmı da daha 1. sınıfa yeni başlamış çocuklarımız. Bunun dışında önemli bir nokta da biz Suriye’nin toplumsal hafızasını kaybetmemesini istiyoruz. Her bir vakayı değerlendirip sizin seviyeniz 5. sınıf deyip çocukların hepsini 5. sınıfa alabilirdik ya da 3-4 ayda dil öğretme çabası içerisinde

Türkiye’de şu an toplam 2,300,000 civarında Suriyeli kayıtlı durumdadır. Bu sayının sadece 300,000’i kamplarda kalıyor. Bu rakamın 2,000,000’u Anadolu’da şehirlerde misafir ediliyor.

olabilirdik. Ama dedik ki bu çocuklar Suriyeli ve onlar Suriye'yi inşa edecekler. Dolayısıyla şunu yaptık: Bu çocuklara kendi ana dillerinde eğitim verdik, kendi müfredatlarını biraz ayıklayarak veriyoruz ve öğretmenleri de Suriyeli. Dünyada başka hiçbir yerde böyle bir model yok.

Türkiye Iraklı mülteciler için neler yapıyor? Biraz da ona değinelim. Zira Türkiye, Iraklı mülteciler için de çok ciddi yardımlar yapıyor.

Biz Iraklı mültecilere de çok önem veriyoruz. Türkiye'nin öncelikli hedefi, ülkemize gelen hiçbir insanın mağdur olmamasıdır. İkinci olarak, Türkiye'nin birtakım uluslararası veya bölgesel aktörlerin bölgedeki hesaplarına alet olmaması gerekiyor. Bu nedenle biz, Irak krizinde de Türkiye'ye dönecek bir akışı kolaylaştırmak istemiyoruz. Kardeşlerimiz, Kürt veya Türkmen olsun, kendi kölelerinde kalabilmeliler, ama bize misafir oldukları zaman onların ihtiyaçlarını karşılamamız gerekiyor. Bu sebepten dolayı biz Iraklı kardeşlerimize geçici sığınmacı statüsü oluşturmadık. Mağdur da olmamaları için özellikle sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılama noktasında Bakanlar Kurulu kararı alındı. Irak'tan gelen her kardeşimize sağlık hizmeti tamamen sağlanacaktır. Suriyeli misafirimize,

kendi insanımıza ne yapıyorsak, aynı şeyi onlara da ücretsiz bir şekilde sağlamak istiyoruz. Kamplarda yaşayanlarla ilgili, barınma, gıda gibi her şeyi karşılıyoruz. İlaç anlamında da ilaç desteğini ücretsiz karşılıyoruz. Kimliklerin çıkarılması konusunda da Türkmen kuruluşlarından destek bekliyoruz.

Bu bağlamda Türkiye'de karar alma mekanizması içerisinde olan birisi olarak, sizin Türkmenlere yönelik son mesajınız nedir?

Bizim yürek coğrafyamız birilerinin masa başında çizdiği sınırlarla aynı olamaz. Türkmenler de bu açıdan Türkiye'nin son derece yakın gördüğü, kardeş bildiği ve hamilik yapmaktan şeref ve onur duyduğu kardeşlerimizdir. Türkmenlerin coğrafya içerisinde çok ciddi bir pozisyonları var. Irak'ta da Suriye'de de Türkiye'de de bu coğrafyanın birçok bölgesinde Türkmenler var. Bizim için bu belki de bir şanstır. Onun için kendi buldukları yerde birlikte olmalarını, birliklerini muhafaza etmelerini, ekonomik, siyasi bir güç oluşturmalarını arzu ediyoruz. Bir taraftan da ayrıştırıcı bütün faktörlere karşı Türkmenlerin birleştirici unsur olmalarını arzu ediyoruz. Türkiye, bu coğrafyada tarihi iletişim içinde olduğu bütün halkların bir biçimde tutan eli, yürüyen ayağı olmayı, kimsesizlerin kimsesi olmayı arzu ediyor. Bu açıdan

Türkmenler bizim için kritik bir öneme sahip, bu misyonlarının da farkında olmalarını, bir kez daha vurgulamak istiyorum buradan.

Bize birinci ağızdan Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara, Suriye'ye bakış açısını

anlattınız, özellikle sığınmacılara yönelik eğitim programları bizi çok umutlandırdı. Zira hep "kayıp nesil" olarak nitelendirilen Suriyeli çocuk ve gençlerden dinamik bir yeni nesil çıkacağını duymak bizleri umutlandırdı. Çok teşekkür ediyoruz.

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtılabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye'de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesiyile gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayım yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

©Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORSAM

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr